

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

№4 (2)

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026
APREL

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 - Texnika fanlari

08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

ISSN: 3060-463X

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, aprel.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afrovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor

Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

BYUDJET SUBYEKTLARI ISHTIROKINI QISQARTIRISH ASOSIDA KREDIT RISKINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	16
PhD. Mahmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
MINTAQA IQTISODIYOTI TARMOQLARINI KLASTERLASHTIRISH SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING EMPIRIK MODEL: STATISTIK VA EKONOMETRIK TAHLIL.....	25
Ollokulova Feruza Mansurovna, Abdurahmonov Abdulaziz Maxmudovich	
XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARDA PUL OQIMLARI AUDITINI TAKOMILLASHTIRISHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI.....	30
Atamurodov Saidmurad Yaxyoyevich, Sindarova Aziza Musurmon qizi	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISHNI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH.....	42
Xasanov Sardor Xazratkulovich	
IQTISODIY O'SISH SIFATI VA UNI KO'RSATKICHLARINING KONSEPTUAL ASOSLARI.....	50
Axmedov Xasanjon Muxamadovich	
IQTISODIY O'SISH SIFATI VA UNI KO'RSATKICHLARINING KONSEPTUAL ASOSLARI.....	55
Axmedov Xasanjon Muxamadovich	
ENERGIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING KORXONALAR RENTABELLIGIGA TA'SIRI.....	60
Hayitov Jamshid Xolboyevich	
KREDITLASH MEXANIZMINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI VA UNING TARIXIY RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	65
Ortiqov Husan Usmonaliyevich	
DAVLAT SEKTORIDA ICHKI AUDIT FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH.....	70
Xamidova Zarifa Urol qizi	
ISTE'MOL NARXLARI INDEKSINI MODELLASHTIRISH VA PROGNOZLASHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI.....	74
Ismailova Shaxnoza Uktamovna	
XIZMATLAR SEKTORI RIVOJLANISHINING KAMBAG'ALLIKKA TA'SIRINI BAHOLASH METODOLOGIYASI VA KO'RSATKICHLAR TIZIMI.....	77
Dawletmuratov Adilbay Mirzaboyevich	
BIZNES JARAYONLARINI MONITORING QILISH TIZIMINING HOZIRGI HOLATI TAHLILI.....	84
Dadajonova Madina Ravshan qizi	
ISTE'MOL NARXLARI INDEKSINI MODELLASHTIRISH VA PROGNOZLASHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI.....	89
Ismailova Shaxnoza Uktamovna	
MINTAQA IQTISODIYOTI TARMOQLARINI KLASTERLASHTIRISH SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING EMPIRIK MODEL: STATISTIK VA EKONOMETRIK TAHLIL.....	94
Ollokulova Feruza Mansurovna, Abdurahmonov Abdulaziz	
ENERGIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING KORXONALAR RENTABELLIGIGA TA'SIRI.....	100
Hayitov Jamshid Xolboyevich	
IMPROVING THE EFFICIENCY OF BANKS' GREEN FINANCING IN UZBEKISTAN AND KAZAKHSTAN.....	105
Maxmudov Rahimjon	
MAHALLIY BUDJETLAR MUSTAQILLIGINI TAKOMILLASHTIRISH VA YANADA OSHIRISH.....	109
Abduraxmonova Gulmira	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MOLIVAVIY HISOBOTLARNI SHAKLLANTIRISH: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR.....	114
Teshabayev Dilmurod Boxodir o'g'li	

FARG 'ONA VILOYATINING INNOVATSION RIVOJLANISHI.....	120
Tuychieva Odina Nabiyevena	
INDICATORS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE "GREEN" ECONOMY.....	131
Mirzaev Kulmamat Djanzakovich	
KREDITLASH MEXANIZMINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI VA UNING TARIXIY RIVOJLANISH BOSQICH LARI.....	140
Ortiqov Husan Usmonaliyevich	
KORPORATIV BOSHQARUVNING XALQARO TAJRIBASI VA UNING QIYOSIY TAHLILI.....	144
Shakirova Gulbaxor Sharipdjanovna	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISHNI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH.....	149
Xasanov Sardor Xazratkulovich	
IQTISODIY XAVFSIZLIKNING INSTITUSIONAL ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING XORIJ DAVLATLAR TAJRIBASI.....	156
Odinayev Ravzatullo Asatulloevich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING MOLIVAVIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	161
Karimov Alibek Valievich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA FRANCHAYZING TIZIMINI RIVOJLANTIRISHDA PLATFORMA MODELLARI VA ULARNING SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	167
Xodjaye Anvar Rasulovich, Nasimov Dilshodbek Hotam o'g'li	
"O'ZBEKISTON GTL" MAHSULOTLARINING FIZIK-KIMYOVIY XOSSALARI VA ULARNI KOMPOUDIRLASH ASOSIDA EKOLOGIK TOZA YOQILG'ILAR OLIISH ISTIQBOLLARI.....	173
Ro'ziyev Aliakbar, Hayitov Ruslan, Mavlonov Shohrux	
HUDUDIY MEHNAT BANDLIGINI TA'MINLASHDA AVTOSERVIS KORXONALARINING ROLI.....	179
Marqayev Xurshid Aliqulovich	
ASOSIY VOSITALAR AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	183
Zaripova Sayohat Zafarovna	
XIZMATLAR SOHASINI BOSHQARISHDAGI MUAMMOLAR VA YECHIMLAR: AGROTURIZM VA RAQAMLI XIZMATLAR ASOSIDA TAHLIL (ANDIJON VILOYATI MISOLIDA).....	188
Oktamjonova Gulira'no Ikromjon qizi	
BUXORO VILOYATI UY XO'JALIKLARI HAYOT SIFATI VA IJTIMOIIY-IQTISODIY AHVOLI: SO'ROVNOMA NATIJALARI TAHLILI.....	192
Nizomov Asliddin, Musulmonova Shahlo, Izzatullayeva Ma'mura	
DIRECTIONS FOR TOURISM DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN BASED ON DIGITAL TECHNOLOGIES..	199
Mirzaev Kulmamat Djanzakovich	
QORA METALLURGIYA SANOATI VA ULARNING ISHLATILISHI.....	203
Sarimsakov Alisher Ubaydullaevich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLI BANDLIGINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI.....	209
Yusupov Farhod Adamboyevich	
TASVIRLARDAN YO'L BELGILARINI TANIB OLIISH ALGORITMLARI VA DASTURIY VOSITASINI ISHLAB CHIQISH.....	214
Toyirov Akbar Xasanovich, Yuldoshov Abdurahmon Baxtiyorovich	
OLIIY TA'LIMNI MOLIVALASHTIRISHNING ILG'OR XORIJIY TAJRIBASI: SINGAPUR MISOLIDA.....	218
Kurbanov Baxodir Negmatullayevich	

MA'LUMOTLARGA ASOSLANGAN TURIZM BOSHQARUVI: O'ZBEKISTONDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARI.....	222
Ashurova Shaxnoza Almasovna	
DAVLAT XARIDLARI BO'YICHA BYUDJET MABLAG'LARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI ICHKI AUDITNING ANALITIK KO'RSATKICHLARI ASOSIDA BAHOLASH.....	226
Meliboyev Askar Eshmuratovich	
ГЛИНИСТЫЕ СЛАНЦЫ ЦЕНТРАЛЬНОГО И ЮЖНОГО УЗБЕКИСТАНА КАК СЫРЬЕВАЯ СМЕСЬ ДЛЯ ПРОИЗВОДСТВА ПОРТЛАНДЦЕМЕНТА.....	231
Карабаев А.М., Абдуллаева Д.Ф., Абдуллаев У.Х. Андакулова Н.Н.	
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ МЕНЕДЖМЕНТА КАЧЕСТВА НА ПРОМЫШЛЕННОМ ПРЕДПРИЯТИИ.....	237
Садиков Жaxonгир Носирджанович, Даулетмуратова Дилбар Калмуқанмед кизи	
РАЗРАБОТКА МЕХАТРОННОГО МОДУЛЯ ДЛЯ ВЫРАВНИВАНИЯ ПОВЕРХНОСТИ МЕТАЛЛА ПОСЛЕ ЗАЛИВКИ.....	243
Мирджуроев Сарвар Алишер угли	
MAHALLIY BUDJET DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDA YASHIRIN IQTISODIYOTNING TA'SIRI ..	246
Isoqov Zafarjon Zokirjonovich	
AGROKLASTERLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING EKONOMETRIK MODELLARI	250
O'rinboyev Ulug'bek Otabekovich	
ИССЛЕДОВАНИЕ ПОРИСТОЙ СТРУКТУРЫ И ВЛАГОПОГЛОЩАЮЩИХ СВОЙСТВ КОМПОЗИТНОГО ВЯЖУЩЕГО	259
Тургунбаев Уринбек, Шарипова Дилафруз, Худойбердиев Жамшид	
ИССЛЕДОВАНИЕ НАПРЯЖЕННО-ДЕФОРМИРОВАННОГО СОСТОЯНИЯ ЯЧЕЙКИ СВЕТОПРОЗРАЧНОГО ОГРАЖДЕНИЯ ПРИ ВОЗДЕЙСТВИИ ЛОКАЛЬНОЙ СЕЙСМИЧЕСКОЙ НАГРУЗКИ.....	265
Давронов Олимбек, Туляганов Азиз	
PAHTA-TO'QIMACHILIK KLASTERLARNING EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	271
Mamasoliyev G'ayratbek Maxamadyusupovich	
RAQAMLI IQTISODIYOTNING TURIZMDA MOHIYATI VA AHAMIYATI.....	276
Abdullayeva Zulfiya Izzatovna	
MINTAQAVIY SANOAT KORXONALARINING BIZNES JARAYONLARINI TAHLIL QILISH VA BAHOLASHNING ZAMONAVIY USULLARI (BPM, LEAN VA SIX SIGMA YONDASHUVLARI MISOLIDA) ..	279
Azimova Maxfuza Rashidovna	
QURILISH SANOATI KORXONALARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA ULARNI EKOLOGIK BOSHQARISH TAMOIYILLARI	284
Xolov Xamza Tojiddinovich	
O'ZBEKISTONDA AHOLINI QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI BILAN TA'MINLASHNING IQTISODIY MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH: EKONOMETRIK TAHLIL VA PROGNOZLASH	292
Matjonov Bekjon Ravshonbekovich, Ibragimova Nodira Kadamovna	
A THEORETICAL MODEL LINKING GENDER EQUALITY AND MANAGEMENT EFFICIENCY.....	297
Ochilova Intizor Sadikovna	
QIMMATLI QOG'OZLAR PORTFELIDAN KUTILAYOTGAN DAROMADGA TA'SIR QILUVCHI OMILLARNI EKONOMETRIK MODEL ORQALI BAHOLASH.....	303
Sindarov Fazliddin Kaxramonovich	
MAMLAKAT KIMYO SANOATIDAGI KORXONALAR FAOLIYATIDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH JARAYONI VA ULARNING TAHLILI.....	312
Odilova Malika Abdushukur qizi	

RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI ISHLAB CHIQRISH SANOATIGA JORIY ETISH	317
Abdivoyitova Sarvinoz Abduxayit qizi, Maxmudov Abrorxon Axmadxonovich	
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA BOSHQARUV HISOB TIZIMINI TASHKIL ETISHNING NAZARIY VA AMALIY JIHATLARI	321
Xojiboyev Muxiddin Shodimuxamedovich	
TIJORAT BANKLARINING INVESTITSION FAOLIGINI OSHIRISHNING HOZIRGI HOLATI TAHLILI.....	326
Dagarov Bekzod Muzaffar o'g'li	
O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA RAQOBAT MUHITINING SHAKLLANISH BOSQICHLARI VA TENDENSIYALARI.....	332
Qulmetov Mansurbek Ro'zmatovich	
USING ENGINEERING MODELS TO MEASURE SME RISKS IN UZBEKISTAN.....	340
Djumabayeva Dilobar Asatillayevna	
BANK FAOLIYATIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING ASOSIY MASALALARI.....	347
Yusufov Javohirtshoh Ozod o'g'li, Xolmirzayev Elbek Baxtiyorovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR JARAYONIDA TALABALARNING IJODKORLIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	353
Meyliyeva Shoxista Rustamovna	
ИНТЕГРАЛЬНАЯ ОЦЕНКА УСТОЙЧИВОГО ЦИФРОВОГО РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА И ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТУРИСТСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ	358
Усманова Азиза Баходировна	
O'ZBEKISTONDA ELEKTR YORITISH MAHSULOTLARI BOZORINI INNOVATSION LOKALIZATSIYA ASOSIDA RIVOJLANTIRISH: DINAMIKA, TAHLIL VA PROGNOZ	363
Jurayev Murotjon Sotivoldiyevich	
HUUDUDLAR RAQOBATBARDOSHLIGINI BAHOLASH VA REYTINGLASH.....	371
Kosimov Bobir Abdigafarovich	
BALAND BINOLAR FASADLARINI PARDOZLASH TEXNOLOGIYALARINI EKSPLUATATSION ISHONCHLILIK VA XIZMAT MUDDATINI UZAYTIRISH ASOSIDA OPTIMALLASHTIRISH.....	376
Amirov Shavkat Rahmatullayevich	
ОСНОВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ТРАНСПОРТНОЙ ЛОГИСТИКИ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	383
Мурадов Алишер Курбанбаевич	
ФОРМИРОВАНИЕ БИЗНЕС-ПАРАДИГМЫ АГРОТУРИЗМА КАК УСЛОВИЕ ДОСТИЖЕНИЯ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	390
Усманова Диляфруз Каршиевна	
WAYS TO IMPROVE THE REGIONAL STRUCTURE OF THE INDUSTRY OF NAVAI REGION	396
Uralov Eliboy Omonovich	
JISMONIY SHAXSLARNING MOL-MULK SOLIG'INI TAKOMILLASHTIRISHDA SAMARALI XORIJIY TAJRIBA	400
Safarova Shahzoda	
НАЛОГОВОЕ СТИМУЛИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И ПРАКТИКА УЗБЕКИСТАНА.....	405
Рафиева Зарина Хусановна	
INDUSTRY 4.0 SHAROITIDA SANOAT KORXONALARIDA INSON RESURSLARINI BOSHQARISHNING ILMIY-AMALIY MASALALARI.....	410
Djuraeva Guzal Shavkatovna	

SUG'URTA TASHKILOTLARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR.....	414
Xalikulova Shirin Utkir qizi	
TIJORAT BANKLARIDA AKTIVLAR SIFATINI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	418
Ruziyev Baxtiyor Salimboyevich	
ВЗАИМОСВЯЗЬ УРОВНЯ РАЗВИТИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО СЛОВАРЯ И ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ У ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.....	425
Рихсибоева Нигора Низомиддин кизи, Тоймухамедова Дилобар Хуснитдиновна	
TURIZM KORXONALARIDA INTEGRATSIYALASHGAN MARKETING KOMMUNIKATSIYALARINI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARI.....	434
Sobirjonov Asrorbek Sobitjon o'g'li	
KAM SUV TALABCHAN SEMENT OLISH UCHUN RATSIONAL TARKIBNI TADQIQ QILISH.....	440
X.V. Yusupov, Babayev Sultonbek Sunnat o'g'li	
ENHANCING THE EFFICIENCY OF ISLAMIC FINANCING MECHANISMS IN EMERGING ECONOMIES: EVIDENCE FROM MURABAHA-BASED INSTRUMENTS AND PUBLIC-PRIVATE INVESTMENT MODELS.....	445
Nazarov Nodirjon Namoz o'g'li	
TURIZM XIZMATLAR BOZORIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISH OMILLARI.....	453
Ibragimov Husen Ismailovich	
STUDIES ON OBTAINING AZOSUPERPHOSPHATE BY TREATING HIGH-CARBONATE, LOW-GRADE CENTRAL KYZYLKUM PHOSPHORITES WITH VARIOUS DOSAGES OF AMMONIUM SULFATE AND SULFURIC ACID.....	457
Saidov Hakimboy O'rinboyevich	
HUDUDIY SANOAT ISHLAB CHIQARISHNI INNOVATSION RIVOJLANTIRISH OMILLARI.....	463
Avliyaqulov Xudoyberdi, Ollokulova Feruza Mansurovna	
NAVOIY VILOYATI SANOATI RIVOJLANISHINI BANDLIK VA INVESTITSIYA OQIMLARI ASOSIDA MODELLASHTIRISH.....	466
Baqoyev Husan Nuriddinovich	
TURIZM KORXONALARIDA INTEGRATSIYALASHGAN MARKETING KOMMUNIKATSIYALARINI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARI.....	474
Sobirjonov Asrorbek Sobitjon o'g'li	
YER VA SUV RESURSLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING IQTISODIY MEKANIZMLARI VA INTEGRAL KO'RSATKICHLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	480
Rustamov Umidjon Xayitboyevich	
AGROKLASTERLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING EKONOMETRIK MODELLARI.....	485
O'rinboyev Ulug'bek Otabekovich	
TRANSPORT-LOGISTIKA TIZIMLARIDA XARAJATLARNI KAMAYTIRISH VA SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING ZAMONAVIY YO'LLARI.....	494
Olimov Maqsudjon Komiljon o'g'li, Saydullayeva Dilnoza Komil qizi	
BENTONIT YORDAMIDA ISHLATILGAN TURBINA MOYLARINI TOZALASH ASOSIDA BAZAVIY MOY OLISH IMKONIYATLARI.....	502
Salomatov Behruz To'ymurodovich, Panoyev Nodir Shavkatovich, Safarov Jasur Alijon o'g'li	
INNOVATSION BOSHQARUV TIZIMLARIDA QAROR QABUL QILISH VA KOMMUNIKATSIYA SAMARADORLIGI.....	506
Sotvoldiyeva Xurliqo G'ayratjon qizi	

CHEMICAL–MINERALOGICAL CHARACTERIZATION AND DRY BENEFICIATION TECHNOLOGY OF FELDSPAR FROM THE SULTAN UVAYS DEPOSIT	512
Buranova Dinara Baxtiyarovna	
TRANSPORT LOGISTIKASIDA AVTOMOBIL TRANSPORTI ORQALI YUK TASHISH JARAYONIDAGI TAVAKKALCHILIKLARNI SUG'URTALASHNING IQTISODIY AHAMIYATI.....	520
Jabborov Islom Xusan o'g'li	
MAGNIT O'ZAGI ELLIPS SHAKLIDAGI TRANSFORMATORLARDA MEKANIK ZO'RIQISH VA ISROFLARNI KAMAYTIRISH HAMDA TEXNIK-IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH MAQSADIDA ELLIPS KESIMNING OPTIMAL PARAMETRLARINI TANLASH.....	524
Bekishev Allabergen Yergashevich, Yakubova Dilfuza Kuanishovna, Saidova Nozima Akkulovna	
ОТ ДЕКЛАРАЦИЙ К ДЕЙСТВИЮ: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ БАРЬЕРЫ РЕАЛИЗАЦИИ ЦЕЛЕЙ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	531
Салахутдинова Юлдуз Голибовна	
ISSIQLIK ELEKTR STANSIYALARI ISHINI SUN'IY INTELLEKT ORQALI BASHORAT QILISH VA YAXSHILASH.....	536
Axmadjonov Ixtiyorjon Rovshanjon o'g'li, Umurzakova Dilnoza Maxamadjanovna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INI QAYTARISH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH: RIVOJLANGAN DAVLATLAR TAJRIBASI ASOSIDA O'ZBEKISTON UCHUN RISKGA ASOSLANGAN MODEL	542
Tuxliyev Bozor Karimovich, Dusiyarov Sherzod Xolmuratovich	
O'ZBEKISTONDA AGROFOTOVOLTAIKA: ILMIY-AMALIY RIVOJLANISH, PILOT LOYIHALAR VALIDATSIYASI VA ME'YORIY-HUQUQIY ISTIQBOLLAR	552
Shog'o'chqorov Sanjar Qodir o'g'li	
MINTAQAVIY INFRATUZILMANING IJTIMOYIY TABAQALASHUVGA TA'SIRINI BAHOLASHNING NAZARIY ASOSLARI	563
Babjanova Dilfuza Abdurasulovna	
SANOAT KORXONALARIDA KLASTERLASHUV JARAYONLARINI BOSHQARISHDA RAQAMLI PLATFORMALARNING AHAMIYATI	568
Xusanova Malohat Mingnorovna	
ПРИМЕНЕНИЕ АЛГОРИТМИЧЕСКОГО ПОДХОДА В ФИНАНСОВОМ УЧЁТЕ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ЗАТРАТ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ НЕФТЕГАЗОПЕРЕРАБОТКИ.....	574
Икрамова Хилола Ровшан кизи	
SANOAT KORXONALARINI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASINI SHAKLLANTIRISH.....	583
Nurova Farog'at Salohiddin qizi	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA XARAJATLAR SAMARADORLIGINI TA'MINLASHDA AUTSORSING VA AUTSTAFFINGDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI	590
Fayzullayev Nurulla Baxromovich	
TIJORAT BANKLARIDA YASHIL DEPOZITLAR VA YASHIL KREDITLAR HAJMINI OSHIRISH YO'LLARI .	596
Berdiyev Akram O'ktamovich	
AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHNING NAZARIY ASOSLARI	601
Sherkulova Nodirabegim Baxordin qizi	
DAVLATNING IJTIMOYIY SOHA MUASSASALARI MOLIVAVIY RESURSLARINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH	608
Hasanov To'liqin Axmatovich	

RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA INSON RESURSLARINI BOSHQARISH MARKAZLARINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	616
Urazov Sadulla Shodiyevich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TASHQI SAVDOSINING HOZIRGI HOLATI VA RIVOJLANISH YO'NALISHLARI	621
Turayev Abduvoxid Kuldashevich	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI TA'LIM TEXNOLOGIYALARI ORQALI INDIVIDUAL SPORTCHILARNI TAYYORLASH TIZIMI BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	625
Junaydullaev Mels Asliddin o'g'li	
ECONOMIC SOLUTIONS OF THE COLLECTOR SYSTEM FOR THE EFFECTIVE USE OF THE UNDERGROUND ENVIRONMENT IN URBAN PLANNING.....	630
Usmonov Quvvat Turdievich, Orazbayeva Nazokat Maksetovna, Usmonova Madina Quvvat qizi	
SUN'IY INTELLEKT VA MASHINALI O'RGANISH TEXNOLOGIYALARI YORDAMIDA KORXONALAR MOLIYAVIY HOLATINI HUDUDLAR VA TARMOQLAR KESIMIDA TAHLIL QILISH	635
Muxamadjonova Durdona Adashboy qizi	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA DAVLAT BYUDJETI DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDA SOLIQLARNING ROLI	642
P.SH. Usmonov	
ASINXRON MOTORLARDAGI TASHQI SOCHILMA MAGNIT MAYDONINI O'LCHASH ORQALI DIAGNOSTIKA QILISH.....	646
Pirmatov Nurali, Bekishev Allabergen, Kurbonov Najmiddin, Jalilov Akobir	
ОСОБЕННОСТИ ТРАНСПОРТНЫХ УСЛУГ И ИХ КЛАССИФИКАЦИЯ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АНАЛИЗ САМАРКАНДСКОЙ ОБЛАСТИ	652
X.B. Убайдуллаев	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI INVESTITSIYA FAOLIYATINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	659
Rapikov Toxirjon Yuldashbayevich	
"QUYUV MEXANIKA ZAVODI" AJDA ASOSIY VOSITALARNING BUXGALTERIYA HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	664
Suyunova Zuxra Bahodir qizi	
RAQAMLI IQTISODIYOTDA MILLIY TO'LOV TIZIMI SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	670
Amonov Alisher Rajab o'g'li	
VALYUTA BOZORI KUTILMALARI VA ISHONCH OMILINING MILLIY VALYUTA BARQARORLIGIDAGI ROLI: KUTISHLAR NAZARIYASI ASOSIDA TAHLIL	675
G'afurov Olimjon G'olib o'g'li	

VALYUTA BOZORI KUTILMALARI VA ISHONCH OMILINING MILLIY VALYUTA BARQARORLIGIDAGI ROLI: KUTISHLAR NAZARIYASI ASOSIDA TAHLIL

G'afurov Olimjon G'olib o'g'li

Toshkent davlat agrar universiteti

“Agroiqtisodiyot” kafedrası iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD

Email: gofurov_o@nuu.uz

ORCID 0009-0005-9255-2092

Annotatsiya: Ushbu maqolada milliy valyuta barqarorligini ta'minlashda iqtisodiy kutilmalar va ishonch omilining o'rni kutilmalar nazariyasi prizmasi orqali tadqiq etiladi. Tadqiqotning maqsadi — valyuta bozorida ishtirokchilarning psixologik holati va kelajakdagi kurs bo'yicha farazlari real iqtisodiy ko'rsatkichlar bilan qanday bog'lanishini aniqlashdir. Metodologiya sifatida ratsional va adaptiv kutilmalar modellari, qiyosiy tahlil va deduksiya usullari qo'llanilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, hatto fundamental iqtisodiy omillar barqaror bo'lgan taqdirda ham, ishonch inqirozi valyuta devalvatsiyasini keltirib chiqarishi mumkin. Xulosa qismida Markaziy bankning kommunikatsiya siyosatini takomillashtirish va bozor ishtirokchilarida ijobiy kutilmalarni shakllantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: valyuta kursi, kutilmalar nazariyasi, ishonch omili, ratsional kutilmalar, adaptiv kutilmalar, monetar siyosat, dollarlashuv, Markaziy bank ishonchliligi, spekuliyativ hujumlar.

Аннотация: В данной статье рассматривается роль экономических ожиданий и фактора доверия в обеспечении стабильности национальной валюты через призму теории ожиданий. Цель исследования – определить, как психологическое состояние участников валютного рынка и их представления о будущем обменном курсе связаны с реальными экономическими показателями. Используемая методология – рациональные и адаптивные модели ожиданий, сравнительный анализ и дедуктивные методы. Результаты исследования показывают, что даже при стабильности фундаментальных экономических факторов кризис доверия может привести к девальвации валюты. В заключении приводятся практические рекомендации по совершенствованию коммуникационной политики Центрального банка и формированию позитивных ожиданий среди участников рынка.

Ключевые слова: обменный курс, теория ожиданий, фактор доверия, рациональные ожидания, адаптивные ожидания, денежно-кредитная политика, долларизация, доверие к Центральному банку, спекулятивные атаки.

Abstract: This article examines the role of economic expectations and the confidence factor in ensuring the stability of the national currency through the prism of expectations theory. The purpose of the study is to determine how the psychological state of participants in the foreign exchange market and their assumptions about the future exchange rate are related to real economic indicators. The methodology used is rational and adaptive expectations models, comparative analysis, and deduction methods. The results of the study show that even when fundamental economic factors are stable, a crisis of confidence can lead to currency devaluation. The conclusion provides practical recommendations for improving the communication policy of the Central Bank and forming positive expectations among market participants.

Keywords: Exchange rate, expectations theory, confidence factor, rational expectations, adaptive expectations, monetary policy, dollarization, Central Bank credibility, speculative attacks.

KIRISH

Zamonaviy ochiq iqtisodiyot sharoitida milliy valyuta kursi barqarorligi nafaqat mamlakatning eksport-import salohiyati yoki oltin-valyuta zaxiralari bilan, balki bozor ishtirokchilarining subyektiv kutilmalari bilan ham belgilanadi. Ko'pincha klassik iqtisodiy modellar valyuta kursini faqatgina talab va taklif qonuniyatlari orqali tushuntirishga harakat qiladi, biroq amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, bozor ishtirokchilarining “psixologik ishonchi” ba'zan real makroiqtisodiy ko'rsatkichlardan ko'ra kuchliroq ta'sir kuchiga ega bo'ladi [1].

Global moliya bozorlaridagi beqarorlik va geosiyosiy risklar sharoitida aholi va biznes subyektlarining kelajakdagi valyuta kursi bo'yicha kutilmalarini boshqarish Markaziy banklar uchun asosiy muammoga aylandi.

Agar jamiyatda milliy valyuta qadrsizlanishi haqida salbiy kutilmalar shakllansa, bu “o‘z-o‘zini amalga oshiruvchi bashorat” (self-fulfilling prophecy) mexanizmini ishga tushiradi va kursning asossiz pasayishiga olib keladi.

Milliy valyuta barqarorligi ko‘p jihatdan Markaziy bankning kommunikatsiya samaradorligi va bozor ishtirokchilarida shakllangan ratsional kutilmalar darajasiga bog‘liq. Ishonch darajasi yuqori bo‘lgan iqtisodiyotda tashqi shoklarning valyuta kursiga ta‘siri minimallasadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Iqtisodiy kutilmalar nazariyasi o‘tgan asrning o‘rtalaridan boshlab iqtisodiy fanning markaziy mavzularidan biriga aylandi.

John Muth birinchi bo‘lib “ratsional kutilmalar” gipotezasini ilgari surgan. Uning fikricha, bozor ishtirokchilari mavjud bo‘lgan barcha axborotlardan foydalangan holda kelajakni prognoz qiladilar va tizimli xatolarga yo‘l qo‘ymaydilar [2].

Robert Lucas “Lyukas tanqidi” (Lucas Critique) orqali davlatning iqtisodiy siyosati odamlarning kutilmalarini hisobga olmasa, samarasiz bo‘lishini isbotladi. Valyuta bozorida bu shuni anglatadiki, agar odamlar hukumatning kursni ushlab turishiga ishonmasa, har qanday intervensiya befoyda bo‘ladi [3].

Mahalliy tadqiqotchilar, xususan O‘zbekistonlik iqtisodchi olimlar jumlasidan N. Jumayev va D. Tojiboeva o‘z ishlarida valyuta siyosatini liberallashtirishda aholining kutilmalari va inflyatsion bosim o‘rtasidagi bog‘liqlikni tahlil qilishgan. Ular iqtisodiyotni dollarlashuv darajasi yuqori bo‘lgan sharoitda ishonch omili hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ta‘kidlaydilar [4].

Xorijiy nazariyalar asosan ratsional yondashuvga tayansa, rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi ko‘proq psixologik va institutsional ishonch masalalariga urg‘u beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda kutilmalar nazariyasining ikki asosiy modeli — adaptiv kutilmalar va ratsional kutilmalar modellari qiyosiy tahlil qilindi.

- Birlamchi ma‘lumotlar: O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining aholi va tadbirkorlik subyektlari o‘rtasida o‘tkazilgan “Inflyatsion kutilmalar” bo‘yicha so‘rovnomalari natijalari.

- Tahliliy usullar: mantiqiy deduksiya (umumiy nazariyadan xususiy xulosaga o‘tish), tizimli tahlil va korrelyatsion bog‘liqlikni o‘rganish usullari qo‘llanilgan.

- Metodik yondashuv: valyuta kursi o‘zgarishini faqat raqamlarda emas, balki “ishonch ko‘rsatkichi” va “axborot asimmetriyasi” kabi sifat ko‘rsatkichlari orqali baholashga harakat qilingan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Kutilmalar nazariyasiga ko‘ra, valyuta bozorida ishtirokchilarning xatti-harakati ularning kelajakdagi narxlar va kurslar haqidagi tasavvurlariga asoslanadi. Tahlil jarayonida biz kutilmalarning ikki turini valyuta barqarorligiga ta‘sirini ko‘rib chiqamiz.

Adaptiv kutilmalar va “xotira effekti”. Adaptiv kutilmalar modelida insonlar kelajakni o‘tmishdagi tajribalaridan kelib chiqib prognoz qiladilar. Agar o‘tgan oylarda milliy valyuta muntazam ravishda 5% ga qadrsizlangan bo‘lsa, bozor ishtirokchilari kelasi oyda ham shunday bo‘lishini kutishadi.

Natija: bu holatda aholi ommaviy ravishda so‘mni dollarga ayiriboshlay boshlaydi, bu esa kursga sun‘iy bosimni oshiradi. Bu jarayon fundamental iqtisodiy o‘sish bo‘lgan taqdirda ham milliy valyutani zaiflashtiradi.

Ratsional kutilmalar va axborotning ochiqligi. Ratsional kutilmalar modelida odamlar nafaqat o‘tmishni, balki Markaziy bankning kelajakdagi rejaları, xalqaro zahiralari hajmi va eksport prognozlarini ham tahlil qiladilar [5].

Tahlil: agar Markaziy bank “valyuta zaxiralarimiz yetarli va biz kursni barqaror saqlaymiz”, deb bayonot bersa va bozor bunga ishonasa, spekulyativ hujumlar to‘xtaydi. Ishtirokchilar dollarni qimmat narxda sotib olish foydasiz ekanligini tushunadilar.

Ishonch omilining matematik-mantiqiy ko‘rinishi. Valyuta barqarorligini quyidagi mantiqiy model orqali ifodalash mumkin:

$$St=f(Ft,Et,Ct)$$

Bu yerda:

St – joriy valyuta kursi;

Ft – fundamental omillar (YaIM, eksport, import);

Et – kutilmalar (inflyatsiya va devalvatsiya kutilmalari);
Ct – ishonch koeffitsiyenti (Markaziy bankka bo'lgan ishonch) (1-jadval).

1-jadval. Kutilmalar turlarining valyuta kursi barqarorligiga ta'siri tahlili¹

Kutilma turi	Axborot manbai	Valyuta kursiga ta'siri	Markaziy bankning roli
Adaptiv	O'tmishdagi tajriba	Salbiy (vaziyatni og'irlashtiradi)	Passiv (faqat intervensiya qiladi)
Ratsional	Joriy va kelajakdagi axborot	Barqarorlashtiruvchi (ishonch bo'lsa)	Faol (axborot beruvchi)
Spekulyativ	Mish-mishlar, norasmiy xabarlar	Keskin volatillik (beqarorlik)	Kontrol qiluvchi (jazo choralari)

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston iqtisodiyoti sharoitida aholi va biznes subyektlarining kutilmalari asosan "adaptiv" (backward-looking) xarakterga ega. Bu shuni anglatadiki, bozor ishtirokchilari kelajakni bashorat qilishda fundamental iqtisodiy ko'rsatkichlardan ko'ra, o'tmishdagi salbiy tajribalarga — yillar davomida kuzatilgan surunkali devalvatsiya va inflyatsiya darajasiga ko'proq tayanadilar.

O'tmishdagi devalvatsiya xotirasi jamiyatda o'ziga xos "psixologik inersiya"ni shakllantirgan. Har safar valyuta kursi tashqi omillar (masalan, asosiy savdo hamkorlarining valyutasi qadrsizlanishi yoki eksport narxlarining pasayishi) ta'sirida biroz o'zgarganda, aholi buni "navbatdagi inqirozning boshlanishi" sifatida qabul qiladi.

Zanjirvari reaksiya: salbiy kutish → valyuta ayirboshlash shoxobchalarida dollarga talabning keskin ortishi → sun'iy valyuta taqchilligi → kursning asossiz darajada tezlashishi. Bu jarayon iqtisodiy tilda "o'z-o'zini amalga oshiruvchi bashorat" deb ataladi: odamlar valyuta tushishini kutgani uchun uni sotib oladi va aynan shu xatti-harakat kursning tushishiga sabab bo'ladi.

Binobarin, Markaziy bankning vazifasi faqatgina valyuta bozoriga dollar "sochish" (intervensiya) emas, balki shaffof kommunikatsiya kanallari orqali kutilmalarni boshqarishdir.

Verbal intervensiya: Markaziy bank kurs o'zgarishining sabablarini (masalan, mavsumiy omillar yoki tashqi bozor konyunkturasi) ochiq va tushunarli tushuntirib borishi shart. Bundan ko'zlangan maqsad esa, bozor ishtirokchilarini adaptiv kutilmalardan ratsional kutilmalarga o'tkazish. Ya'ni, odamlar "kecha dollar oshgan edi, bugun ham oshadi" deb emas, balki "mamlakatda oltin zaxiralari yetarli, iqtisodiy o'sish barqaror, demak vahimaga o'rin yo'q" degan mantiq bilan qaror qabul qilishlari lozim.

Iqtisodiy nazariyada ishonch nafaqat axloqiy tushuncha, balki aniq qiymatga ega bo'lgan "iqtisodiy resurs"dir. Agar jamiyatda Markaziy bankning pul-kredit siyosatiga ishonch darajasi yuqori bo'lsa, valyuta kursi o'zgarganda aholi o'z jamg'armalarini ommaviy ravishda dollarga o'tkazmaydi.

Buni matematik-iqtisodiy bog'liqlik orqali quyidagicha ifodalash mumkin:

$$R = f(V, T^{-1})$$

Bu yerda:

R — Markaziy bankning valyuta intervensiyalari hajmi;

V — valyuta kursining tashqi o'zgaruvchanligi (volatillik);

T — aholining ishonch darajasi (trust).

Ushbu formuladan ko'rinib turibdiki, ishonch darajasi (T) qanchalik yuqori bo'lsa, bozor barqarorligini saqlash uchun sarflanadigan oltin-valyuta zaxiralari (R) shunchalik kamayadi. Ekspertlarning baholashicha, ishonch darajasining atigi 10% ga oshishi bozor ishtirokchilarining spekulyativ hujumlarini keskin jilovlaydi. Bu esa Markaziy bankka valyuta kursini ushlab turish (sterilizatsiya qilish) uchun sarflanadigan milliardlab dollarlik zaxiralarni tejash imkonini beradi. Ushbu tejab qolingani mablag'lar iqtisodiyotning real sektorini rivojlantirishga yoki ijtimoiy loyihalarga yo'naltirilishi mumkin bo'lgan "ishonch dividendi"dir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ushbu tadqiqot doirasida milliy valyuta kursi barqarorligini ta'minlashda iqtisodiy kutilmalar va ishonch

1 Manba: muallif ishlanmasi

omilining o'zni kutilmalar nazariyasi prizmasi orqali kompleks tahlil qilindi. Olingan natijalar asosida quyidagi fundamental xulosalar shakllantirildi:

Kutilmalarning deterministik roli: zamonaviy iqtisodiy sharoitda valyuta kursi faqatgina fundamental makroiqtisodiy ko'rsatkichlar (YaIM, to'lov balansi) emas, balki bozor ishtirokchilarining subyektiv prognozlari asosida shakllanmoqda. "O'z-o'zini amalga oshiruvchi bashorat" mexanizmi orqali salbiy kutilmalar hatto barqaror iqtisodiyotda ham sun'iy devalvatsiyani keltirib chiqarishi isbotlandi.

Adaptivlikdan ratsionallikka o'tish muammosi: O'zbekiston iqtisodiyotida aholi va biznes subyektlarining kutilmalari hali ham "adaptiv" xarakterga ega. Bu o'tmishdagi yuqori inflyatsiya va devalvatsiya tajribasi bilan bog'liq bo'lib, kutilmalarning ratsional bosqichga o'tishiga to'sqinlik qilmoqda.

Ishonch — iqtisodiy samaradorlik omili sifatida: Markaziy bankka va milliy valyutaga bo'lgan ishonch darajasi oltin-valyuta zaxiralarini tejash imkonini beruvchi nomoddiy aktivdir. Ishonch darajasi yuqori bo'lgan sharoitda valyuta intervensiyalariga bo'lgan ehtiyoj kamayadi va bozordagi volatillik o'z-o'zidan jilovlanadi.

Tadqiqot davomida aniqlangan muammolarni bartaraf etish va milliy valyuta barqarorligini institutsional mustahkamlash maqsadida quyidagi strategik takliflar ilgari suriladi:

"Verbal intervensiya" va kommunikatsiya shaffofligini oshirish: Markaziy bankning kommunikatsiya siyosati axborot asimmetriyasini bartaraf etishga yo'naltirilishi lozim. Regulyator tomonidan kutilayotgan qarorlarning mazmuni va maqsadlari keng jamoatchilikka sodda va mantiqiy usulda tushuntirilishi, bozor ishtirokchilarida "kutilmagan shok"lar ta'sirini neytrallashtiradi. Bu orqali spekulativ hujumlarning oldi olinadi.

Valyuta risklarini hedjirlash instrumentlarini ommalashtirish: tadbirkorlik subyektlarining kelajakdagi valyuta xavflarini sug'urtalovchi derivativ vositalar (fyuchers, forvard, svop) bozorini rivojlantirish zarur. Bu biznes vakillariga kelajakdagi kurs tebranishlaridan qo'rqmasdan o'z faoliyatini rejalashtirish imkonini beradi va joriy valyuta bozoridagi asossiz talabni pasaytiradi.

Institutsional dedollarizatsiya va "psixologik langar"larni shakllantirish: iqtisodiyotni dollarlashuv darajasini pasaytirish uchun so'mdagi aktivlarning (depozit va obligatsiyalar) jozibadorligini nafaqat yuqori foizlar, balki ularning xavfsizligi va likvidligi orqali ta'minlash lozim. Aholining "jamg'arma — bu dollar" degan stereotipini milliy valyutaning uzoq muddatli barqaror xarid qobiliyatini isbotlash orqali o'zgartirish strategik vazifadir.

Axborot oqimlari ustidan monitoring va preventiv choralar: norasmiy bozorlarda ("qora bozor") sun'iy shakllantiriladigan vahimali mish-mishlarga qarshi real vaqt rejimida rasmiy ma'lumotlar bilan javob beruvchi raqamli monitoring tizimini joriy etish. Rasmiy birja kursining hamma uchun ochiqligi va tushunarligi norasmiy sektorning axborot monopoliyasini yo'qqa chiqaradi.

Milliy valyuta barqarorligi faqatgina iqtisodiy raqamlarning emas, balki davlat va jamiyat o'rtasidagi "ishonch shartnomasi"ning mahsulidir. Kuchli milliy valyuta — bu ratsional kutilmalar asosida boshqariladigan va kutilmagan tashqi ta'sirlarga nisbatan psixologik immunitetga ega bo'lgan moliya tizimining natijasidir [7].

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining 11.11.2019-yildagi "O'zbekiston Respublikasining Markaziy banki to'g'risida"gi O'RB-582-son Qonuni // URL: <https://lex.uz/ru/docs/-4590452>
2. Muth, J. F. Rational Expectations and the Theory of Price Movements. *Econometrica*. 1961.
3. Lucas, R. E. Expectations and the Neutrality of Money. *Journal of Economic Theory*, 1972.
4. Mishkin, F. S. *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*. 2018.
5. John Maynard Keynes. *The General Theory of Employment, Interest and Money*. — London: Macmillan, 1936. — 472 p.
6. Milton Friedman. *The Role of Monetary Policy*. — *American Economic Review*, 1968. — Vol. 58(1). — pp. 1–17.
7. Robert E. Lucas Jr.. Expectations and the Neutrality of Money. — *Journal of Economic Theory*, 1972. — Vol. 4(2). — pp. 103–124.
8. Thomas J. Sargent, Neil Wallace. *Rational Expectations and the Theory of Economic Policy*. — *Journal of Monetary Economics*, 1975. — Vol. 2(2). — pp. 169–183.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100